

ספר תהילים פרק קיג

- (א) הַלְלוּ־יְהוָה¹ הַלְלוּ עַבְדֵי ה' הַלְלוּ אֶת שֵׁם ה' ³:
- (ב) יְהִי שֵׁם ה' מְבֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם⁴: יְהוִי שֵׁם אֲדֹנָי מִבְּרַךְ מֵהַשָּׁמַיִם וְעַד עַלְמָא דִּי מַמְדַּנַּח שְׁמַשׁ עַד מִטְמַעִיָּה מִשְׁבַּח שֵׁם אֲדֹנָי ⁵:
- (ג) מִמְזֶרַח שָׁמֶשׁ עַד מְבֹאֵי מִהַלְלֵי שֵׁם ה' ⁵:
- (ד) רָם עַל כָּל גְּזֵימֵי ה' עַל הַשָּׁמַיִם רַמָּא עַל כָּל עַמְיָא יִי עַלְוֵי שְׁמִיא אִיקְרִיָּה

– מאיר הנ"ך –

¹ עי' לקמן הערה עי' פסחים קיז ע"א: איבעיא להו הללויה לרב מאי תא שמע דאמר רב חזינא תילי דבי חביבא דכתיב בהו הללו בחד גיסא ויה בחד גיסא ופליגא דרבי יהושע בן לוי דאמר רבי יהושע בן לוי מאי הללויה הללויה בהלולים הרבה ופליגא דידיה אדידיה דאמר רבי יהושע בן לוי בעשרה מאמרות של שבח נאמר ספר תהלים בניצוח בנגון במשכיל במזמור בשיר באשרי בתהלה בתפלה בהודאה בהללויה גדול מכולן הללויה שכולל שם ושבח בבת אחת, וכו' אמר רב חסדא הללויה סוף פירקא רבה בר רב הונא אמר הללויה ריש פירקא. עי' מדרש תהלים קיד: ביה שמו, בשני אותיות הללו ברא הקב"ה שני עולמים, שנאמר (ישעיה כו, ד) כי ביה ה' צור עולמים. ביו"ד ה"א. וכו' כשראה דוד כי בשתי אותיות הללו ברא הקב"ה שני עולמות, התחיל מקלס בהם, הללויה.

² מדרש תהלים: ר' יהודה ברבי סימון אמר, אמרה כנסת ישראל נזכרת אני נסים שעשית עמי בלילה במצרים, והייתי מנגן לך ואומר שירין וזמרין בלילה, שנאמר (ישעיה ל, כט) השיר יהיה לכם כליל התקדש חג. אימתי, כשהרגת בכורי מצרים בלילה, שנאמר (שמות יב, כט) ויהי בחצי הלילה. הוי אזכרה נגינת. באותה הלילה שנגאלנו ויצאנו מעבדות לחירות שהיינו עבדים לפרעה וגאלתנו ונעשינו עבדים לך, שנאמר, הללויה הללו עבדי ה'. דבר אחר הללויה. זה שאמר הכתוב (משלי לא, כו) פיה פתחה בחכמה ותורת חסד על לשונה. את מוצא עשרים וששה דורות משנברא העולם עד שיצאו ישראל ממצרים, ולא אמרו הלל. וכיון שיצאו ישראל ממצרים משעבוד של טיט ולבנים אמרו הלל. ואימתי אמרו, בשעה שבאת מכת בכורות. עמד לו פרעה והלך לו אצל משה ואהרן בלילה, שנאמר (שמות יב, לא) ויקרא פרעה למשה ולאהרן לילה. והיה דופק פרעה על פתחו של משה ואהרן בלילה. אמרו לו, שוטה, בלילה אנו עומדין וכי גנבים אנחנו שנלך בלילה, בבקר אנו יוצאין, המתן עד הבקר שכך אמר לנו הקב"ה, (שם, כב) ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר. אמר להם, הרי מתו כל מצרים, שנאמר (שם, לג) ותחזק מצרים על העם. אמרו לו, ומבקש אתה לכלות את המכה הזאת ממך. אמור, הרי אתם בני חורין הרי אתם ברשותכם הרי אתם עבדים של הקב"ה. התחיל פרעה צווח ואומר, לשעבר הייתם עבדי אבל עכשיו הרי אתם בני חורין, הרי אתם ברשותכם, והרי אתם עבדיו של הקב"ה, צריכים אתם להלל לו שאתם עבדיו, שנאמר, הללויה הללו עבדי ה'. דבר אחר הללו עבדי ה'. אלו ישראל, שנאמר (ויקרא כה, נה) כי לי בני ישראל עבדים. (וכן הוא אומר (ישעיה ל, כט) השיר יהיה לכם). וכו' אין הלל פחות משלשה, שנאמר, הללויה הללו. ולמי אומר הללו, לשנים. והאומר, אחד. הרי כאן שלשה. וכו' מנין הללו היו כשירדו ישראל למצרים שבעים ואחד היו עם השכינה. (בראשית מו, ד) אנכי ארד עמך מצרימה. וכתב, (דברים י, כב) בשבעים נפש ירדו אבותיך מצרימה. וכשעלו הקב"ה עלה עמהם, שנאמר (בראשית מו, ד) אעלך גם עלה. לכך הללו, למנין הללו.

³ מדרש תהלים: הללו את שם ה'. הללו לשם שעשה לנו מלחמה, שנאמר (שמות יד, יד) ה' ילחם לכם.

⁴ מדרש תהלים: יהי שם ה' מבורך מעתה ועד עולם, בעולם הזה קלסוהו והכעיסוהו. אבל לעולם הבא אינו כן, אלא, מעתה ועד עולם. אמר הקב"ה אתם ברכתם אותי מעתה ועד עולם, אף אני כן, (תהלים קכה, ב) וה' סביב לעמו מעתה ועד עולם:

⁵ עי' קהלת רבה פ"ג סי' יח: גזר הקב"ה על השמש ועל הירח שיהיו מקלסין אותו שנאמר (תהלים קי"ג) ממזרח שמש עד מבואו מהלל שם ה' מהלל כתיב עמד יהושע תלמידו ושיתקן שנאמר (יהושע י') שמש בגבעון דום וירח בעמק אילון. עי' מדרש תהלים יט: ר' אבהו בשם רבי חנינא אמר, הלוכו הוא קלוסו, שנאמר (תהלים קיג, ג) ממזרח שמש עד מבואו מהולל שם ה'. רבי הונא אמר, הוא שיהושע אומר לשמש, (יהושע י, יב) שמש בגבעון דום. אמר ליה, שתוק את ואנא קאים:

כבודו⁶:

(ה) מי כה' אלהינו – צַמִּים וְצָרָךְ שְׁהוּא מְגִזִּיהַי לְשֶׁבֶת⁷: מִן כּוֹתֵיהָ דֵּי אֱלֹהֵינָא דְגַבִּיהַי מוֹתְבִיהַי לְמַתְב⁸
 להוֹסִיבֵי מוֹסִיבֵי כֹלס יו"ד יתירה זהס

(ו) הַמְשִׁפִּילֵי לְרָאוֹת בְּשָׁמַיִם וּבְאָרְצָיִן⁹: דַּמְמִיךְ עֵינֵיהָ¹⁰ לְמַחְמֵי בְשִׁמְיָא וּבִארְעָא

(ז) מְקִימֵי מַעְפָּר דְּל¹² מֵאֲשַׁפֵּת יָרִים¹¹ מְקִים מַעְפָּרָא מִסְכָּנָא מְקַלְקֵלְתָא¹⁴ יָרִים חֲשִׁכָא
 אֲבִיוֹן¹³:

(ח) לְהוֹשִׁיבֵי עִם נְדִיבִים¹⁵ עִם נְדִיבֵי לְאוֹתְבָא עִם רַבְרַבִּיא עִם רַבְרַבִּי עַמִּיהָ¹⁶:

(ט) מוֹשִׁיבֵי עֵקֶרֶת הַבַּיִת¹⁷ אִם הַבְּנִים מִיֵּתֵב כְּנִשְׁתָּא דִּישְׂרָאֵל דְּמַתִּילָא לְעִקְרָא דִּיתְבָּא מוֹרִיקָא לְאַנְשֵׁי
 בֵּיתָהּ מְלִיא אוֹכְלוֹסִין הֵיךְ אִמָּא דִּי עַל בְּנֵיא חֲדִיא הַלְלוּיָהּ¹⁸ שְׁמִיחָה הַלְלוּיָהּ¹⁸:

⁶ עי' תנחומא ויקרא ח: אמר יונה אני בורח מלפניו למקום שאין שם כבודו מה אעשה אם אעלה לשמים שם כבודו שני' (תהלים קיב) על השמים כבודו.

⁷ עי' שמ"ר פמ"ה ס' ה: אמר דוד (תהלים קיג) המגביהי לשבת כשאני מגביה את עצמי הם משפילים ישיבתי הוי המגביהי לשבת.

⁸ ?
⁹ עי' שמ"ר פמ"ה ס' ה: וכשאני משפיל את עצמי הם מגביהין אותי שנאמר (שם) המשפילי לראות.

¹⁰ המוריד עיניו.

¹¹ עי' שמואל א' ב א.

¹² עי' ילקוט תהלים רמז תתנא: שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם, מדת הקב"ה אם רואה אדם שנפל הוא מעמידו שנאמר מקימי מעפר דל.

¹³ עי' יומא פז ע"א: אזל איתיב אדשא דרבי אבא בהדי דשדיא אמתיה מיא מטא זרזיפי דמיא ארישא אמר עשאוני כאשפה קרא אנפשיה מאשפת ירים אביון? עי' מדרש שמואל ה: מקים מעפר דל. זה יוסף. מאשפות ירים אביון. (בראשית מא, יד) וישלח פרעה ויקרא את יוסף וגו'. דבר אחר, מקים מעפר דל, זה דניאל. מאשפות ירים אביון. (דניאל ו, כד) והוסק דניאל מן גבא. עי' מדרש אלפא ביתות מסכתא שטן: להנחיל אוהבי יש ואוצרתיהם אמלא מלמד שכל צדיק וצדיק עתיד לנחול לעולם הבא מלפני הקדוש ברוך הוא אלף ומאתים עשרים ושמונה אוצרות טובות שכל אחד ואחד מליאות מטובו וממעדנים של עולם הבא וסימנהון בגימטריא אוצרותיהם מה עושה הקדוש ברוך הוא באותה שעה עומד מכסא הכבוד ומנחיל את כסאו ואת כבודו ואת כתרו ואת שרביטו ואת לבוש הודו ואת מעיל הדרו ואת זבד זוהרו ואת זיו שכנתו ואת סוסו ואת רכבו ואת שליחו עמו ואת מלכותו ואת מרכבתו ואת משרתו ואת כבודו שבמרום רומים לכל צדיק וצדיק לעולם הבא שנאמר (שמואל א ב ח) מקים מעפר דל מאשפות ירים אביון.

¹⁴ מקלקולו.

¹⁵ עי' מדרש שמואל ה: להושיב עם נדיבים וכסא כבוד ינחילם. (שם מב, ו) ויוסף הוא השליט על הארץ. דבר אחר, וכו' להושיב עם נדיבים וכסא כבוד ינחילם. (שם ה, כט) והכריזו עלוהי די להוי שליט תלתא במלכותא.

¹⁶ עי' תדב"א רבה ה: בעולם הבא וכו' זה בית המקדש וכו' לימות בן דוד.

¹⁷ עי' פסחים קיח ע"ב: אמר רבי שמעון בן לקיש מאי דכתיב מושיבי עקרת הבית אמרה כנסת ישראל לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם שמוני בניך כחולדה זו הדרה בעיקרי בתים.

¹⁸ עי' ב"ר פנ"ג ס' ה: מושיבי עקרת הבית אם הבנים שמחה מושיבי עקרת הבית זו שרה ותהי שרי עקרה אם הבנים שמחה שנאמר הניקה בנים שרה. עי' מדרש שמואל ו: מושיבי עקרת הבית, זו שרה. (בראשית יא, ל) ותהי שרי עקרה. אם הבנים שמחה. (שם כא, ז) הניקה בנים שרה. דבר אחר, מושיבי עקרת הבית, זו רבקה. (שם כה, כא) כי עקרה היא. אם הבנים שמחה. (שם כב) ויתרוצצו הבנים בקרבה. דבר אחר, מושיבי עקרת הבית, זו לאה. (שם כט, לא) וירא ה' כי שנואה לאה. אם הבנים שמחה. (שם ו) ויפתח את רחמה. דבר אחר, מושיבי עקרת הבית, זו רחל. אם הבנים שמחה. (שם ל, כב) ויזכור אלהים את רחל. דבר אחר, מושיבי עקרת הבית, זו אשתו של מנוח. (שופטים יג, ג) וירא מלאך ה' וגו' הנה נא את עקרה. אם הבנים שמחה. (שם) והרית וילדת בן. דבר אחר, מושיבי עקרת הבית, זו ציון. (ישעיה נד) רני עקרה. אם הבנים שמחה. (שם מט) ואמרת בלבבך מי ילד לי את אלה. דבר אחר, מושיבי עקרת הבית, זו חנה. ולחנה אין ילדים. אם

עקרת הבית – ליון שהיא כעקרה יוקיזנה. אם הבנים שמחה – כי חלה גם ילדה ליון את בניה,
(ישעי' סו):

ספר תהילים פרק קיד

(א) בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם בֵּית יַעֲקֹב בַּמִּפְקֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם בֵּית יַעֲקֹב מִעַם לְעֵז²⁰
במפק ישראל ממצרים בית יעקב מעמי ברבראי²¹

מעם לועז – עם שפת לשון אחר שאינו לה"ק, וחזירו את עם נועז לא תראה עם עמקי שפה וגו'
(ישעיה לג), ונו"ן ולמד נחלפות זו בזו כמו נסכה שהוא לִסְכָּה בספר עזרא (נחמיה יג)

(ב) הִיְתָה יְהוּדָה לְקָדְשׁוֹ יִשְׂרָאֵל הוּת כְּנִשְׁתָּא דְבֵית יְהוּדָה אַחֲרֵי²³ לְקוּדְשֵׁיהּ יִשְׂרָאֵל לְשִׁלְטוּי
מְשִׁלּוּתֵיהּ²²

היתה יהודה לקדשו – לקח יהודה לגורל חבלו וקדושתו ולף הם קדשו שמו זכירת הים כענין
שנאמר (תהלים ס"ח) שרי יהודה רגמתם וכמו כן נדרש באגדה מקראל זה היתה יהודה לקדשו שקפץ

הבנים שמחה. כי פקד ה' את חנה ותהר ותלד שלשה בנים ושתי בנות. ועי' תדב"א רבה ה: מושיבי עקרת הבית זה בית המקדש שעמד הקב"ה בתוכו וברא את כל העולם כלו מסוף העולם ועד סופו שנאמר ה' בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה בדעתו תהומות נבקעו. ד"א מושיבי עקרת הבית זה העוה"ז שברא בתוכו הקב"ה את האדם מסוף העולם ועד סופו שנאמר (ישעיה מה) אנכי עשיתי ארץ ואדם עליה בראתי אם הבנים שמחה ברוך המקום ברוך הוא ששמחתו מרובה על ישראל לעולם שכשם שישראל עושין תשובה בעוה"ז ועושין את התורה ושמחין בה כך התורה שמחה בהן לעולם הבא שנאמר אם הבנים שמחה. עי' פסיקתא רבתי מג: מרים היתה אותה שעה בת שש שנים ואמרה אבא אבא פרעה היה טוב לישראל יותר ממך למה פרעה גזר בזכרים ואת בזכרים ובנקיבות פרעה גזר ספק נתקיימה גזירתו ספק לא ואתה גזרת ונתקיימה גזירתך כיון ששמע עמרם את דבריה הביא אותה לפני סנהדרין ואמרה לפנייהם ואמרו לו עמרם אתה אסרת ואתה צריך להתיר את הדבר אמר להם ומה אתם אומרים לי נחזור בחשאי אמרו לו ומי מודיע לכל ישראל א"ר יהודה בר זבידא הושיבה עמרם בפוריא והיה אהרן מכאן ומרים מכאן טוענים קורקנות ומהלכים לפני רוח הקודש צווחת מושיבי עקרת הבית אם הבנים שמחה ולמה עשה עמרם כן כדי שידעו ישראל ויחזירו את נשיהם וכיון שראו אמרו שירה להקב"ה ולא אמרו שירה אלא אמרו עכשיו משה הגואל נולד ואנו (נגאלנו) [נגאלים] ממצרים (הללו) [הללויה בצאת ישראל ממצרים]. דבר אחר מושיבי עקרת הבית אמר הקדוש ברוך הוא הושבתי את מרים בת תנחום עקרה בשביל לשמח אותה (בבנים מבניה) [בבניה] לעתיד לבא וכו' דבר אחר מושיבי עקרת הבית זו חנה דכתב ויהי לפנינה ילדים ולחנה אין ילדים (שמואל א' א' ב') שהיתה לעקרה בתוך הבית כדי לשמח אותה בבנים אם הבנים שמחה כי פקד ה' [את] חנה ותהר ותלד שלשה בנים ושתי בנות.

¹⁹ מושיב כנסת ישראל שנמשלים לעקרב שיושבת ??? לאנשי ביתא מלאים אוכלוסיא, איך אימר שעל בניה שמחה הללויה

²⁰ עי' מדרש תהילים: בצאת ישראל ממצרים. זה שאמר הכתוב (תהלים קה, לח) שמח מצרים בצאתם. א"ר ברכיה, משל לבעל בשר שהוא רוכב על החמור וכו'. כיון שראה דוד היאך היו ישראל שמחים כשיצאו ממצרים, התחיל מקלס על יציאת מצרים, שנאמר, בצאת ישראל ממצרים. וכו' א"ר אלעזר הקפר, בזכות ארבעה דברים יצאו ישראל ממצרים. שלא שינו את שמם, ולא שינו את לשונם, ולא היו פרוצים בעריות, ולא גילו מסתורין. וכו' בזכות דם הפסח ודם מילה וכו', בזכות התורה, וכו', בזכות המשכן, וכו' בזכות חנניה מישאל ועזריה, וכו', בזכות דורו של ישעיה, וכיון שראה דוד בכמה זכיות יצאו ישראל ממצרים, התחיל מקלס על יציאת מצרים. עי' ב"ר פצ"ב סי' ב: נטל הקב"ה (כביכול) רגליו של אבינו יעקב והעמידן על הים ואמר לו ראה נסים שאני עושה עם בניך ה"ד (תהלים קיד) בצאת ישראל ממצרים ישראל סבא.

²¹ מדרש תהלים: כשהגיעו ישראל לים היו עושין מלחמה זה עם זה אי זה שבט ירד לים ראשון, וכו' ומה עשה נחשון בן עמינדב, קפץ לתוך גלי הים וקידש שמו של הקב"ה לעיני הכל, ומרגם לבנימין, שנאמר (שם) שרי יהודה רגמתם. וכו' אמר לו הקב"ה, היית מרגם את אחיך בשביל לקדש את שמי. הוי את מושל על אחיך. הוי היתה יהודה לקדשו ישראל ממשלותיו, של יהודה.

²³ כניסת של בית יהודה אחוז

נחשון לתוך היס ואמר אני ארד תחלה וזהו שאמר היתה יהודה לקדשן

(ג) הַיָּמִים רָאָה וַיִּנָּס²⁴ הַיִּרְדֵּן יָסֹבֵב יָמָא אַסְתַּכֵּל וַאֲפֹךְ יוֹרְדָנָא חֲזֹר לַאֲחֹר
לְאַחֹר²⁵:

הירדן יסוב לאחור - שכל מימי בראשית נבקעו

(ד) הֶהָרִים רָקְדוּ כְּאֵילִים²⁶ גְּבְעוֹת כְּבָנֵי צֹאן:
טוריא טפזו היך דכרין גלמתא היך בנין דעאן

(ה) מָה לֵךְ הַיָּמִים כִּי תִנּוּס²⁷ הַיִּרְדֵּן תִּסָּבֵב מָה לֵךְ יָמָא אַרוּם תַּאֲפֹךְ יוֹרְדָנָא תַּחֲזֹר לַאֲחֹרָא
לְאַחֹר:

(ו) הֶהָרִים תִּרְקְדוּ כְּאֵילִים גְּבְעוֹת כְּבָנֵי צֹאן:
טוריא טפזו היך דכרין גלמתא היך בנין דעאן

(ז) מִלְּפָנֵי אֲדוֹן חוֹלֵי אֶרֶץ מִלְּפָנֵי אֱלֹהֵי יַעֲקֹב²⁸:
מִן קִדְּם קִירִיס אַתַּחֲלַחֲלִי אַרְעָא מִן קִדְּם אֱלֹהֵי דִיעֻקֵּב

חולי ארץ - המחולל ארץ, וי"ד יתירה זו, כמו מגזביהי משפילי וההפכי

(ח) הַהֶפְכִי הַצּוֹר אָנֹכִי מִיָּמִים חֲלָמִישׁ דַּהֲפֵךְ טִינְרָא לַאֲרִיתָא דַּמִּיא שְׁמִיר לַמְעִין דַּמִּין
לְמַעֲיָנוּ מִיָּמִים:

למעינו מים - וי"ו יתירה כמו וי"ו סל וחיתו יער (תהלים ק"ד)

- מאיר הג"ך -

²⁴ מדרש תהלים: ראה הים ישראל עושיין מלחמה זה עם זה על קדושת שמו. אמר הים, מה אני עומד מיד ברח, שנאמר, הים ראה וינס. דבר אחר, ראה ארונו של יוסף יורד לים. אמר הקב"ה, וינס מפני הנס, שנאמר (בראשית ט, יב) וינס ויצא החוצה. אף הים יהיה נס מפניו. הוי הים ראה וינס. עי' שמ"ר פכ"א סי' ו: כיון שהלך לקרוע את הים לא קבל עליו להקרע אמר לו הים מפניך אני נקרע אני גדול ממך שאני נבראתי בשלישי ואת נבראת בששי כיון ששמע משה כך הלך ואמר להקב"ה אין הים רוצה להקרע מה עשה הקב"ה נתן ימינו על ימינו של משה שנאמר (ישעיה סג) מולך לימין משה וגו' מיד ראה להקב"ה וברח שנאמר (תהלים קיד) הים ראה וינס מה ראה אלא שראה להקב"ה שנתן יד ימינו על משה ולא יכול לעכב אלא ברח. עי' דב"ר פ"ג סי' ח: הים ראה וינס מה ראה רבי נהוראי אמר שם המפורש ראה חקוק על המטה ונקרע.

²⁵ מדרש תהלים: הירדן יסוב לאחור. וכי מה טיבו של ירדן ומה איכפת לו, וכי בירדן היו עומדין. אלא מכאן את למד, שאם ברח ראש האומניות ברח כל האומנות. כיון שראה הירדן שברח הים, אף הוא ברח. אמר משה לים, לא אמרת איני נקרע ועכשיו אתה בורח.

²⁶ עי' פסחים דף ק"ח ע"א: אנו מאי טעמא אמרינן האי [חצי הלל] משום שיש בו חמשה דברים הללו: קריעת ים סוף דכתיב הים ראה וינס, מתן תורה דכתיב ההרים רקדו כאילים. ועי' במ"ר פ"א סי' ב: כשבא הקב"ה לים ברח מלפניו שנא' (תהלים קיד) הים ראה וינס וכן ההרים רקדו כאילים. עי' מדרש תהלים קמט: אמר דוד, יקלסוהו ההרים שהוא יודע משקלם. שנאמר (ישעיה מ, יב) ושקל בפלס הרים. וכן הוא אומר, (תהלים קיד, ד) ההרים רקדו כאילים וגו'. עי' פסיקתא דרב כהנא נספחים אות ב: בשעה שהוצאתי אתכם ממצרים עשיתי את ההרים לנענע מלפניכם שנא' ההרים רקדו כאילים (תהלים קיד ד).

²⁷ מדרש תהלים: מה לך הים כי תנוס. אמר לו, מן הדין איני ראוי ליקרע מפניך, שאני נבראתי ביום ג' ואתה נבראת ביום ו', ולא מפניך אני נס, אלא, מלפני אדון חולי ארץ מלפני אלוה יעקב ההופכי הצור אגם מים חלמיש למעינו מים. עי' מכילתא בשלח ד: עמד משה על הים אמר לו משה בשם הקדוש ברוך הוא שיבקע ולא קבל עליו הראהו המטה ולא קבל עליו עד שנגלה הקדוש ברוך הוא עליו בכבודו וכיון שנגלה הקדוש ברוך הוא בכבודו ובגבורתו התחיל הים בורח שנאמר (תהלים ק"ד) הים ראה וינס אמר לו משה כל היום הייתי אומר לך בשם הקב"ה ולא קבלת עליך עכשו מפני מה אתה בורח (שם) מה לך הים כי תנוס אמר לו לא מפניך בן עמרם אני בורח אלא (שם) מפני אדון חולי ארץ מלפני אלוה יעקב ההופכי הצור אגם מים חלמיש למעינו מים.

²⁸ עי' ב"ר פע"ו סי' ה: בתורה בנביאים בכתובים מצינו שלא עברו ישראל את הירדן אלא בזכותו של יעקב וכו' בכתובים (תהלים קיד) מה לך הים כי תנוס הירדן תסוב לאחור וגו' מלפני אלוה יעקב.

ספר תהילים פרק קטו

(א) לֹא לָנוּ ה' לֹא לָנוּ²⁹ כִּי לְשִׁמְךָ תֵּן
 לֹא מִטּוֹלֵתְנָא³² יי לֹא מִטּוֹל זְכוּתְנָא³³ אַרְוֹם לְשִׁמְךָ הֵב אִיקְרָא
 מִטּוֹל טוֹבְךָ וּמִטּוֹל קוֹשֻׁטְךָ
 כְּבוֹד³⁰ עַל חֶסֶדְךָ עַל אֲמִתְךָ³¹:

לֹא לָנוּ – לֹא בִּשְׁבִילֵנוּ וּבְכוֹסֶר מַעֲשֵׂינוּ תַעֲשֶׂה עִמָּנוּ. כִּי לְשִׁמְךָ תֵּן כְּבוֹד – כְּדֵי שְׁלֹא יֵאמְרוּ אִיֵּה נָא
 אֱלֹהֵיהֶם

(ב) לְמָה יֵאמְרוּ הַגּוֹיִם³⁴ אִיֵּה נָא
 לְמָה יֵמְרוּן עִמָּמִיא אֵן הַשְׁתָּא³⁵ אֱלֹהֵהוּן
 אֱלֹהֵיהֶם:

(ג) וְאֱלֹהֵינוּ בְּשָׁמַיִם כָּל אֲשֶׁר חָפֵץ
 וְאֱלֹהָנָא מְדוּרֵיהָ³⁶ בְּשָׁמַיָא כָּל דֵּי יִצְבִי עַבְד
 עֲשֶׂה:

(ד) עֲצִיבֵיהֶם כֶּסֶף וְזָהָב מַעֲשֶׂה יָדָי
 טַעוּתְהוּן דְּכַסְפָּא וְדַהְבָּא³⁷ עוֹבְד יְדוּי בַר נֶשׁ
 אֲדָם:

(ה) פֶּה לָהֶם וְלֹא יִדְבְּרוּ עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא
 פּוּמָא לַהוּן וְלֹא מִמְלִלִין³⁹ עֵינִין לַהוּן וְלֹא חֲמִין⁴⁰
 יִרְאוּ³⁸:

(ו) אֲזַנַיִם לָהֶם וְלֹא יִשְׁמְעוּ אֶף לָהֶם וְלֹא
 אֹדְנִין לַהוּן וְלֹא שְׁמַעִין⁴¹ נַחֲרִירִי⁴² לַהוּן וְלֹא מְרִיחִין⁴³
 יִרְיחוּן:

– מֵאִיר הַגִּיד –

²⁹ ע"י פסחים דף קיז ע"א: תנו רבנן הלל זה מי אמרו רבי אליעזר אומר משה וישראל אמרוהו בשעה שעמדו על הים הם אמרו לא לנו ה' לא לנו משיבה רוח הקודש ואמרה להן למעני למעני אעשה וכו' יהושע וישראל אמרוהו בשעה שעמדו עליהן מלכי כנען הם אמרו לא לנו ומשיבה וכו' דבורה וברק אמרוהו בשעה שעמד עליהם סיסרא הם אמרו לא לנו וכו' חזקיה וסייעתו אמרוהו בשעה שעמד עליהם סנחריב הם אמרו לא לנו ומשיבה וכו' רבי עקיבא אומר חנניה מישאל ועזריה אמרוהו בשעה שעמד עליהם נבוכדנצר הרשע וכו' רבי יוסי הגלילי אומר מרדכי ואסתר אמרוהו בשעה שעמד עליהם המן הרשע וכו', ועיי"ש קיח ע"א: חבלו של משיח דכתיב לא לנו ה' לא לנו ואמר רבי יוחנן לא לנו ה' לא לנו זו שיעבוד מלכיות איכא דאמרי אמר רבי יוחנן לא לנו ה' לא לנו זו מלחמת גוג ומגוג וכו' דכתיב לא לנו ה' לא לנו וכו' ירידתן [של צדיקים לכבשן האש] דכתיב לא לנו ה' לא לנו אמר חנניה. ע"י ויק"ר פ"ל סי' ה: לשעבר (שם קטו) לא לנו ה' לדורות הללו אהבתי כי ישמע ה'. ע"י תנחומא נח י: כיון שירדו [חנניה מישאל ועזריה] לתוך הכבשן תלו עיניהם ואמרו רבש"ע גלוי וידוע לפניך שלא בטחנו במעשינו אלא בשמך הגדול שלא יתחלל לעיני הגוים לא לנו ה' לא לנו כי לשמך תן כבוד וגו' (תהלים קטו) למה יאמרו הגוים איה נא אלהיהם וגו' כל אותו ענין.

³⁰ ע"י פסחים קיח ע"א: כי לשמך תן כבוד אמר מישאל

³¹ ע"י פסחים קיח ע"א: על חסדך ועל אמתך אמר עזריה

³² בשבילנו

³³ בשביל זכותנו

³⁴ ע"י פסחים קיח ע"א: למה יאמרו הגוים אמרו כולן [חנניה מישאל ועזריה]

³⁵ עתה

³⁶ מדורו

³⁷ אליליהם של כסף וזהב

³⁸ ע"י ויק"ר פ"ו סי' ו: אלהינו חי וקיים לעולם שנאמר (ירמיה י) וה' אלהים אמת מהו אמת א"ר אבין שהוא אלהים חיים ומלך עולם אבל אלהי עובדי כוכבים מתים הן שנאמר (תהלים קטו) פה להם ולא ידברו עינים להם ולא יראו אזנים להם ולא ישמעו מתים הן. ע"י מכילתא השירה ח: מי כמוך כאלו שאחרים קורין אותם אלוהות ואין בהם ממש ועליהם נאמר (תהלים קט"ו) פה להם ולא ידברו.

³⁹ מדברים

⁴⁰ רואים

⁴¹ שומעים

⁴² נחריים

תהלים

(יז) לֹא הִמְתִּים יְהוָה יְהוָה 57 וְלֹא כָּל
לֹא מֵתִיא מִשְׁבַּחֵיךְ שִׁמְאָה 59 דֵּי וְלֹא כָּל נַחְתִּי בֵּית קְבוּרַת
אֲדַמְתָּא 60
יְרֵדֵי דוֹמָה 58.
(יח) וְאַנְחֵנוּ נְבָרְךָ יְהוָה 61 מֵעַתָּה וְעַד
וְאַנְחֵנָא נְבָרְךָ יְהוָה מִן הַשְּׁתָּא וְעַד עַלְמָא הַלְלוּיָהּ
עוֹלָם הַלְלוּ יְהוָה:

⁵⁶ שמי השמים לשכינת כבוד ה'.

⁵⁷ עי' שבת ל ע"א: לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות קודם שימות שכיון שמת בטל מן התורה ומן המצות ואין להקדוש ברוך הוא שבח בו.

⁵⁸ עי' ילקוט תהלים תתעג: כל הבריות יורדות לשאול שנאמר כל יורדי דומה.

⁵⁹ משבחים שם.

⁶⁰ בית הקבורת באדמה.

⁶¹ עי' פרקי דרבי אליעזר כח: כל הנוגע בערל כאילו נוגע במת שהם בחייהם כמתים ובמיתתם כנבלת בהמה ואין תפלתם נכנסת לפני ה' שנ' לא המתים יהללו יה אבל ישראל שהם נמולים תפלתם נכנסת לפני ה' כריח ניחוח שנ' ואנחנו נברך יה.